

Cronica sursilvana 1991

Autor(en): **Cathomen, Ignaz / Tschuor, Mariano**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **76 (1991)**

Heft 3

PDF erstellt am: **06.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881891>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

— *Ils caus dalla Ligia Grischa*, aschia secloma ina ediziun da dr. Augustin Maissen, Laax, che cuntegn sin 175 paginas ils numns, las biografias cumpactas, ils sigils ed ils uoppens da 354 caus dalla Ligia Grischa. Quei cudisch illustraus rehamein sa vegnir retratgs digl autur.

— *In niev cuors da posta en Lumnezia*. Cun l'entschatta digl onn curescha da niev in bus da posta da Lumbrein-Silgin. Quei augment dil survetsch da posta vegn beneventaus zun fetg dalla populaziun indigena.

— Galleria «*Art e decoraziun*» el marcau vegl a Glion. Quella ei vegnida aviarta da dunna Christine Naye e quei cun ina exposiziun da maletgs ed objects da Mascha Mioni, domiciliada a Disla (mira GR nr. 1/5-1-91).

— Il cussegl federal ha elegiu dr. *Martin Bundi*, cusseglier naziunal, sco niev president dalla cumissiun federala per il Parc naziunal. Quella elecziun ei succedida malgrad la resistenza dalla Regenza grischuna che vess preferiu in representant da l'Engiadina (mira GR nr. 3/II-1-91).

C R O N I C A
S U R S I L V A N A
I 9 9 I
I G N A Z C A T H O M E N

— *In autur sursilvan en l'America*. Peter Dalbert, d'origin da Vuorz e domiciliaus a New York, scriva in roman cun il tetel engles «Freedom from Silence» (Liberaus dal silenzi). Igl autur lai viver ed agir las persunas da si'ovra litterara en sia vallada nativa, specialmein a Mustér (mira GR nr. 3/II-1-91).

— *In niev lungatg da scartira per ils Romontschs dallas Dolomitas*. Professor dr. Heinrich Schmid, che ha creau il niev lungatg da scartira, il rumantsch grischun, ha obteniu l'incarica da crear in niev lungatg da scartira per ils Romontschs dil Tirol dil sid, per ils Ladins dalla Dolomitas.

— *Igl examen d'admissiun per la scola secundara vegn scassaus*. La Regenza grischuna ha reglamentau da niev l'admissiun al scalem superiuor da scola. Igl examen d'admissiun per la scola secundara

ed il temps d'emprova vegnan scassai. Decisiva ei uss la recumandaziun dil scolast primar (mira GR nr. 2/22-1-91).

— *Nies Tschespet 62*. L'annada 62 dil Tschespet porta il tetel «Cun l'auter a pè» ed ei vegnida scretta da Vic Hendry. Igl autur numna quell'ovra in'autobiografia. Ei setracta bein da l'ovra la pli persunala da Vic Hendry (mira presentaziun en la GR nr. 9/1-2-91).

Fevrer

— *Distincziun per la caplutta da s. Benedetg*. Dacuort han ins surdau a Minca il premi europe per construcziuns da lènn. Denter ils edificis distingui sesanflan 3 baghetgs svizzers, denter auter la caplutta da s. Benedetg, projectada digl enconuscent architect Peter Zumthor (mira GR nr. 13/15-2-91).

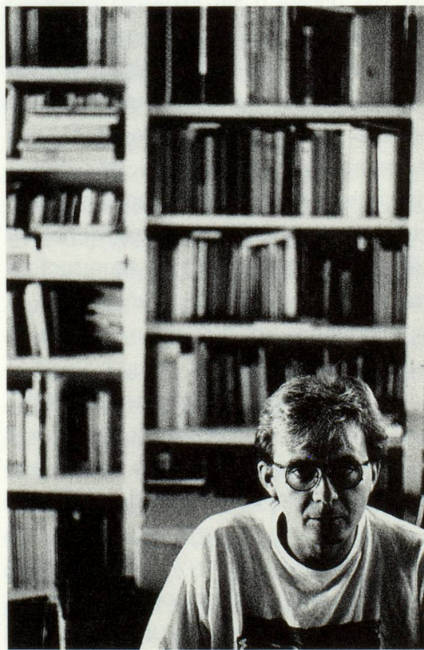
— *In niev directur dall'interpresa Condrau SA*. Gia suenter circa in miez onn survegn la Stampa romontscha a Mustér ina nova direcziun en la persuna da Giusep Condrau, fegl digl anteriur directur Pius Condrau.

Strusch ch' ils buns giavischs per in bien niev onn ein vargai ed emblidai e strusch ch' ils menaders da quest mund han giavischau als pievels en lur messadis pasch e prosperitad pigl onn ch' ha ual entschiet, dominescha in sulet tema carstgauns e mediums da massa: dat ei uiara ella regiun dil Golf? Ei dat ella! Ed ella vegn inscenada sco in grond film à la Hollywood. Sin «sutgas pulstradas en stivas bein scaldadas» prendein nus part da mazzacradas e bumberdadas. Daco uiara? Va ei per defender territoris? Per prepotenzas economicas? Per «sogns cumbats» denter musulmans e cristians? Sa sch' ils strategs el Pentagon ed en auters ministeris patratgan era mintgatun vid la veta dils carstgauns?

La suprastonza communal da miu vitg da domicil ei dil meini ch' ei seigi da far ina nova constituiun communal. Ina che determineschi ils fatgs essenzials. E che possibiliteschi ina convivenza silmeins andanta denter ils vischins ed ella relaziun cun las autoritads. Il sboz che nus vein survegni per studi ei freids ed uaps; senza visiuns e senza la cardientscha egl avegnir. Ense-

D I A R I
| 9 9 |

M A R I A N O T S C H U O R

men cun entgins amitgs lavur'jeu stendidamein vid formulaziuns ed artechels giu-

ridics. Schon remarcabel: co il carstgaun ha il basegns da normar e decretar e fixar tut. La preambula, lezza maunca. Aber scriver ina preambula ei buca caussa da funcziunaris, sil pli da filosofs ed artists!

Duront la secunda jamna dil schaner sun jeu en Val Müstair, meglier detg a Müstair sez, ella «Chalavaina» tier Joni Fasser, quei bien carstgaun. Müstair ei buca la capitala dalla Val, gliez ei S. Maria. Aber Müstair ha la claustra e Müstair ei catolic. S. Maria ed ils auters vitgs dalla val ein i vi zacu el 16. ni 17. tschentaner tier la nova religiun.

Tgei biala val! Sco in grond parc nazional. E carstgauns che semeglian empau cunterbandists. Empau romantica el bien senn dil plaid. Duront quell'jamna sun jeu ius ensi ed engiu per la val, schizun fullau via siado viers igl Umbrail. Val alla periferia? Gie e na. Ils carstgauns cheu han empriu da seriscuder e da mirar ch'ei tonschi per da viver. Cun far handletg culs Tiroles ed esser buns vischins. Tochen giu ellas planiras da Meraun e viaden tochen Balsaun. Esser alla periferia ha era ses avantatgs. Quels dalla Val paran a mi buns garants per ina periferia activa!

— *La vischnaunca da Laax* franchisescha en sia nova constituziun da vischnaunca l'appartenenza dalla vischnaunca alla regiun romontscha ed aschia il romontsch sco lungatg uffical en scola e vischnaunca.

— *Negina votaziun cantunala concernent rumantsch grischun e gasetta quotidiana romontscha*. Quei resulta dalla risposta dalla Regenza sin ina interpellaziun corrispondenta da deputau Morell ch'ei vegnida inoltrada el cussegl grond en la sessiun dil november 1990 (mira GR nr. 17/1-3-91).

Mars

— *Votaziuns cantunalas e federalas dils 2 da mars 1991*. Ils votants e las votantas han giu da prender posiziun viers quater projects. Ils resultats:

Projects federalas:

1. Conclus federal davart la sbassada dalla vegliadetgna dil dretg da vuschar

Gie 983 637 Na 368 246

GR Gie 21 108 Na 7 505

2. Conclus federal davart l'iniziativa dil pievel per promover il traffic public

Gie 497 734 Na 842 338

GR Gie 10 455 Na 17 762

Projects cantunals:

1. Revisiun parziala dalla lescha davart la scolaziun professiunala el cantun Grischun

Gie 22 184 Na 5 061

2. Revisiun parziala dalla lescha davart la promoziun dalla tgira da malsauns

Gie 25 613 Na 2 253

Participaziun alla votaziun: 24,8%

— *25 onns Uniun romontscha da Sargans e contuorn*. L'uniun che stat sut la bitgetta d'Anton Flury-Livers ha commemorau sia existenza da 25 onns cun ina bufatga fiastetta a Wangs, sonda ils 9 da mars. Ina delegaziun dalla Ligia romontscha ha dau l'honor als convischins dalla Surselva songagliesa e las soras Scherrer cun lur frar Clau han delectau la radunonza cun ina roscha bialas canzuns romontschas (mira GR nr. 23/22-3-91).

— *Negina piazza da golf a Sagogn*. Gia dapì entgins onns ein gruppas d'iniziantes vidlunder da realisar ina piazza da golf en Surselva. En discussiun ein projects en Tujetsch, a Trun, a Sagogn ed a Trin-Mulin. La radunonza communal dil 18

da mars a Sagogn ha snegau cun grond surpli da crear ina zona corrispondenta da ca. 50 ha giudem il plaun da Sagogn.

— *La construcziun dil spital a Glion pli favoreivla che calculada*. Igl october 1988 ei il niev spital a Glion vegnius surdaus a sia destinaziun. Ils cuosts totals da construcziun ein stai calculai cun 49,413 milliuns francs. Dil quen final resultan cuosts totals da 48,780 milliuns, aschia ch'il quen sa vegnir concludius per ca. 633 000.— pli favoreivel che calculau (mira rapport GR nr. 22/19-3-91).

— † *Mistral Gion Giusep Derungs, Uors*. Venderdis, ils 22 da mars ha mistral G.G. Derungs concludiu siu viadi terrester suenter cuorta maldispostadad en la vegliadetgna dad 86 onns. Il trapassau ei staus ina persunalitad marcanta e fetg enconuschenta en Surselva. El ha acquistau gronds merets sco cumponist e dirigent. El ei staus in dils confundaturs dil chor viril Lumnezia ed ha dirigiu quel duront quasi trent'onns. La Romania ha undrau Gion Giusep Derungs cul commemoradi d'honor en renconuschientscha da ses merets per la cultura romontscha (mira GR nr. 24/26-3-91 e nr. 33/26-4-91).

Fevrer

Ils 4 da fevrer: Ina brev da Berlin. Dil scriptur e dramaturg Armin Stolper, in bien enonuschent ord il temps dil teater en Tiaratudestga. Angesichts der Kinder finde ich es schrecklich, was wir für eine Welt als menschenwürdig und gerecht empfinden. Es ist der blanke Hohn auf Gott und die Welt. Armin ei vegnius tat quels dis. Sia atgna afonza ha el passentau denter las duas uia-ras mundialas ella Lausitz. La ductrina wilhelmin-prussiana tardiva el temps dalla republica da Weimar fuva lu ideologia. Sia giuventetgna e scolaziun ha el passentau el temps dils nazis, la ductrina nazional-socialistica fuva lu ideologia. Ses onns da studi e dallas empremas lavurs ha el passentau els emprems onns che quella part dalla Tiaratudestga fuva zona dils Soviets. La ductrina comunista fuva lu ideologia. Ses onns da lavur els teaters sco dramaturg e pli tard sco scriptur liber ha el passentau egl «Emprem stat socialistic da purs e luv-rers sin territori tudestg», sco quei che la DDR senumnav. La ductrina communi-sta-socialistica fuva lu ideologia. Ed ussa che Armin ei tat e ch'ils beadis ein cheu dat

ei buca pli la DDR, tiara e carstgauns ein incorporai ella Tiaratudestga e la ductrina dil capitalissem e dalla fiera libra ei ussa ideologia.

Armin crei nuot pli! E sia disillusium ei gronda!

A Tavau entscheiva il simposi economic. Jeu vai dad ir a far ina reportascha sur dallas preparaziuns da quei inscunter gigantissem dil capital, dalla prepotenza politica ed economica. La brev da Berlin impede-scha mei dad ir senza resalvas vid quella lavur. Capital seigi fretg da lavur, da presta-zium e stenta vai jeu empriu inagada. Armin ei era sestentaus duront sia entira veta. A Tavau ei in'otra fuorma dil capital seradunanda che mo quella dalla lavur, dalla prestaziun e dalla stenta.

Jeu vai dad ir a Vevey. Leu ei la selecziun svizra pil Concours eurovision de la chan-son. Pauc pretensius e nuot problematic. Canzunettas e canzunatschas fatgas pil cor, per las larmas, per babs e mummas en pigeuls avon la televisiun. Da temps en temps vai jeu bugen quei mund, el sgola ed ei superficials. Las notgs ein liungas ed ani-madas e las speronzas immensas.

Uestg Haas. Ei va buca senza el. Era en

miu diari ha el priu plaz. Dapisia nomina la primavera 1988. Ussa ch'el ei schef dalla diocesa ha el — tenor dretg canonic — pus-sonza. Quella pussonza da far las midadas el seminari da sogn Glieci ed ella scola aul-ta teologica. Giadora cun las studentas ord il seminari, serrada vegn la tiarza via per studegiar teologia. Puritad da spért ed olma e purissem da tgierp vegn pretendiu. Ils candidats (candidadas dat ei buca) per il spiritualessen han dad esser «schuldaus da Cristus» senza regls e pissiuns e senza gusts per sensualitads. Umbrivai e protegi digl uestg vegnan nos futurs augsegners in-strui davos fermis mirs sco rempars el spért dalla tema avon il puccau, dalla obedi-entscha e submissiun avon l'autorità eccle-siastica.

Ina dunna pli veglia dalla Foppa ha detg a mi: «Jeu creigel che la columba dil sogn Spért seigi sgulada en tiaras cauldas, schi-glioc fuss quei buca aschia cun quei uestg.»

Mars

Mintga sera emprovas da teater. In toc da bulvard, secrets da Hans Gmür e transla-

— *L'identitad dils Retoromontschs*, in'ovra monumentalada da dr. Gion Deplazes. Quella ovra da 558 paginas intermediescha als interessents da lungatg tudestg ina survesta dalla litteratura romontscha e s'occupescha primarmein digl aspect dall'identitad dils romontschs en lur litteratura. Il cudisch ei vegnius edius dalla Casa editura Desertina, Mustér (mira GR nr. 24/26-3-91).

— *Tiaracotga*, in niev cudisch da Donat Cadruvi. La Casa editura Desertina ha ediu quella nova ovra litterara e presentau ella venderdis, ils 15 da mars a Falera. Igl autur ha prelegiu entginas parts ord quell'ovra ed ha capiu da tschaffar in dètg grond e fetg attent auditori.

Avrel

— *District da cant Surselva*. Sonda, ils 13 d'avrel ha il district da cant Surselva salvau sia radunonza annuala da delegai a Glion sut il tgamun da Conradin Giger, Surrein. Il punct culminont dalla radunonza ei stau la nomina da tschun commembers d'honor, dils cumponists:

Eduard Lombriser, Giusep Huonder, Conrad Bertogg, Gion Giusep Derungs e Gion Antoni Derungs (mira GR nr. 30/16-4-91).

— *Record da naschientschas en Surselva*. Igl onn 1978 ha il spital da Glion saviu registrar mo 148 naschientschas, il pli pign diember ch'ins ha insumma registrau zacu. Dapi quei onn ein las naschientschas el spital puspei s'augmentadas cuntinudamein ed han contonschiu igl onn 1990 il record da 317. Quei fatg schendra aspects positivs e legreibels per nosa vallada ch'ei stada caracterisada durant entgins decennis d'ina cuntinuada digren dalla populaziun.

— *Radunonza generala dalla CRR ad Andeer*. La radunonza generala annuala dalla CRR dils 20 d'avrel ei sesplegada a moda usitada e sut il presidi da dr. Fidel Caviezol, cancelier cantunal. Il punct culminont ei stau sco mintg'onn la surdada dil premi CRR. Uonn ha la radunonza undrau Plasch Barandun da Veulden e Silvio Camenisch da Rueun/Domat cun quei premi da renconuschientscha (mira rapport e laudatio als undrai en la GR nr. 32/23-4-91).

— *Excellenta biestga brina giu dalla Surselva*. A Zug ha giu liug quels dis la «Bruna», in' exposiziun dalla megliera biestga brina dall'entira Svizra. Ils elevaturs grischuns e specialmein ils Sursilvans han giu in success tut aparti. En las 24 partizions da rangaziun han buca meins che 11 vaccas e mugias contonschiu in I. rang, denter quellas 3 dil Plantahof e 5 dalla Surselva, ed ina roscha autras ulteriuras fetg bunas rangaziuns (mira GR nr. 33/26-4-91 e LCP nr. 18/3-5-91).

— *La renaschientscha dil pur suveran*, aschia secloma in niev giug auditiv da Theo Candinas. Quei giug ei vegnius emess el decuors dalla secunda mesadad dil meins avrel buca meins che quater gadas en l'entira Svizra, aschia che era Romontschs d'ordeifer han saviu persequitar el. La reschia ei stada els mauns da Mariano Tschuor (mira GR nr. 29/12-4-91).

— *Musica juvenila Lumnezia*. Dapi entgins meins exista en Lumnezia ina formaziun da musica instrumentala per giuvenils. La fundaziun da quella musica da giuvenils ei vegnida sustenida specialmein dallas societads da musica lumnezianas existentas. Dacuort ha quella nova

taus da mei. «Dunna PifPaf», pauc preten-
sius, aber divertent e diverteivel. Mo
tschun persunas. Quei ha ses avantatgs.
Tonpli ch'ellas enconuschan miu stil e mias
marottas sco reschissur, jeu quellas dad
ellas. Teater ei enzatgei fascinont. Cheu
vegn ina massa ensemen: emoziuns, con-
centraziuns, illusiuns, sensualitad, gnarva,
perseveranza, empau tschurvi e massa
bieras bialas uras; sin tribuna, davos las
culissas, ell'ustria. Teater ei enzatgei per
glieud reclia e sincera. Per da quella che ha
buca tema da disdir. Tgi che fa teater el
teater ed ha tema da sedemascrar, lez fa
naufrazi! Exempels dat ei avunda. Buca
mo sin las tribunas per propi.

Ina sonda. Nus vein envidau ina famiglia
da Kosovo a gentar. La famiglia ei cussa-
denta dalla casa da fugitivs el casti da
Schluein. Il bab, 33 onns, ha giu fatg stu-
dis da sociologia; la mumma, 22 onns, ha
luvrau en in biro, e dus affons, treis ed in
onn. Il bab ei staus plirs onns en perschun a
Kosovo. Perquei ch'el ha demonstreu en-
cunter il reschim communistic. Suenten il
temps en perschun ha el buca saviu cun-
tinuar ses studis. Duront ch'el luvrava sco
manual sin plazs da baghegiar ha la polizia

secreta fatg razzia en sia casa. La dunna
ha saviu avertir igl um, ha pachetau las
valischas e la famiglia ei fugida cu gl'auto
via Austria en Svizra. Ussa fan els atras
la procedura che fugitivs han da far tier
nus.

Sa sche nus fussen el stan da schar anavos
tut e daventar fugitivs?

Jamna sontga. Jeu vai bugen quell'jamna.
Forsa empau pervia da sia liturgia. Forsa
era perquei ch'ella regorda mei adina da-
novamein vid il temps ch'jeu fuvel caluster
pign. Mai fuva ton da far en baselgia sco
quell'jamna sontga. Pli baul fuvien las cere-
monias dall'jamna sontga pulpidas,
aud'jeu adina puspei. Oraziuns e func-
ziuns tut insurin. Ella regurdientscha bā-
stan a mi quellas da miu temps sco caluster
pign. Igl emprem onn ch'jeu fuvel staus en
uffeci, jeu vevel lu 7 ni 8 onns, vev'il calu-
ster grond saviu dar da crer a mi ch'ils
zenns mondien veritablamein a Ruma tiel
papa per la benedicziun; naven dil gloria la
gievgia sontga entochen tiel gloria la sonda
sontga. Oz drovan ils zenns buca pli ir a
Ruma tiel papa, oz fa lez sez ils viadis tiels
zenns, sch'ei sto esser da Ruma entochen
en las pli davosas cafugnas.

Cudischs seigien ils megliers amitgs, vegn
ei detg. Jeu vai rasau ora ils mes en mia
stanza per far uorden, per cavigliar els
auter, forsa meglier, per ch'jeu anfli cu
jeu enquerel enzatgei. Jeu vai stoda bugen
ils cudischs vegls, quei fried da meffa sco
ellas cellas dils paders sin claustera ei odur
per miu nas. Avon che leger in cudisch fred
jeu el. Ei dat cudischs, era romontschs, che
fredan buca bein. Ils ezs mett'jeu d'ina
vart.

Avrel

L'aura ei bletscha. Tuttina: nus mein in p̄er
dis al lag da Constanza. Ina regiun pauc
enconuschenta. Nos amitgs dil Rorscha-
cherberg vevan dau litteratura e cartas da
geografia en abundanza. Tgei ei restau?
L'insla Reichenau cun sia claustera e basel-
gias dils muntgs benedictins. E Salem, il
center dil baroc e rococo en quella regiun,
era center da scolaziun severa. Daco vai
jeu bugen las claustras? Ed ils mirs barocs?
Ed in summa tut quei «bataclanc e hantie-
ri» sco ils buobs dian?

A Claustera e denter Lavin e Susch dat ei las

formaziun da varga 60 commembers dau cun success siu empren concert public (mira GR nr. 35/3-5-91).

Matg

— *La Surselva deleghescha per l'emprema gada ina dunna el Cussegl grond.* Quella decisiun historica han votantas e votants dil Cumin dalla Cadi priu, elegend sco deputada dunna Elisabeth Vincenz, presidenta dalla vischnaunca da Schlans (mira rapportascha GR nr. 36/7-5-91).

— *Fiasta da cant cecilian a Lumbrein.* A quella fiasta da cant da Gliendisdis Tschuncheismas, ils 20 da matg 1991, han 15 chors ord il district dil Glogn cun varga 500 cantaduras e cantadurs fatg part. Tenor il rapport dils experts da musica, Gion Giusep Derungs e Claudio Simonet, han ils chors documentau cun lur prestaziuns in respectabel nivo dil cant sacral e prestau il mussament che quel vegni tgirau en la Foppa e Lumnezia cun gronda premura e capientscha davart dils chors e lur dirigents. La fiasta, organisada oreifer dil chor viril da Lumbrein, ei stada

favorisada d'in stupent di da primavera (mira rapport GR nr. 40/22-5-91).

— *Cudisch civil svizzer per romontsch.* Da cuort ei cumparida ina ediziun dil Cudisch civil svizzer ni Cudesch civil svizzer, sco siu tetel secloma en rumantsch grischun. Ei setracta d'ina ediziun dalla canzlia federala ed ella sa vegnir retratga gratuitamein dalla casa editura cantunala per stampats e mieds d'instrucziun, Cuera, ni era dalla Ligia romontscha a Cuera (mira presentaziun GR nr. 41/24-5-91).

— *Avat Pancraz Winiker daventa preses dalla Congregaziun benedictina.* Il capetel dalla Congregaziun benedictina, che ha giu liug ils 23 da matg 1991 a Pfäffikon, elegia igl avat da Mustér per ils proxims sis onns sco lur preses. Quella congregaziun ei vegnida fundada igl onn 1602 ed ha il scopo d'unir las claustras benedictinas dalla Svizra cun oz rodund 400 conventuals.

— *Grond success per ils chors grischuns alla fiasta da cant federala.* Dils 24-26 da matg ha quella giu liug en fuorma decentralisada en tschun divers loghens dil cantun Lucerna, ina buna part naturalmein el marcau da Lucerna. Las prestaziuns dils

chors grischuns, cunzun era dils chors romontschs, ein stadas per in bionton sur la media svizra. Da total 550 chors han mo 40 obteniu il predicat «excellent», denter quels 7 chors grischuns: Chor viril d'Alvra, Chor viril Cuera, Chor viril Ligia Grischa, Chor viril Lumnezia, Chor d'affons Sedrun, Chor viril Sursès ed ils Chors reuni Tavau. Il predicat «fetg bien» han ils suandonts chors romontschs obteniu: Chor mischedau Rezia Cuera, Chor viril Alpina Flem, Chor viril d'Engiadina bassa, Chor masdà Scuol, Chor mischedau Sedrun, Chor mischedau Surselva, Chor viril Trun, Chor masdà Val Müstair ed il Chor masdo Zuoz (mira rapport GR nr. 45/7-6-91).

— *In uestg african creisma en Surselva.* La pleiv da Breil mantegn dapi entgins onns in cert contact tras ina acziun d'agid cun la diocesa Bujumbura en Burundi. Dils 28 tochen ils 31 da matg ha igl uestg Simon Ntamwana denter auter era rendiu ina viseta alla pleiv sursilvana. Cun quella caschun ha el spendiu il s. sacrament dalla creisma a 21 affons dalla pleiv da Breil. La GR nr. 50 dils 25 da zercladur 1991 rapporta da quei eveniment singular.

empresas badeladas per il Vereina. Ei vegn fatg viva cun vin alv. Quels da Selffranga miran da mitgiert ord lur finiastras cuschina e denter Lavin e Susch, sil plaun da Nuschs, eisi Jacques Guidon ch'ughegia da far protesta. Ils biars denton ein satisfats e fan viva. Docter Vieli stat savens sils pézs davon da ses calzers.

Ina dumengia d'avrel. Jeu tuornel ual d'ina spassegiada culs mes dalla ruina dil Belmont sur Fidaz siadora. Buca ils signurs de Belmont e buca la fontauna en honor da Gian Fontana han preoccupau mei ton sco la disgrazia dils 10 d'avrel 1939. La bova da Fidaz veva satrau 13 affons, tschun baras schaian aunc oz ella tiara sut la preit crap. Ils geniturs han schau far monuments. Jeu less buca ch'jeu stuess far monuments pils mes!

Jeu nodel suenter ina radunzona da vischnaunca cun elecziuns:

Nuot para dad esser aschi vargheivel e vitvan sco in plaid apparentamein sincer e verdad aschinumnai «amitgs»; ual lura cura ch'ei va per elecziuns politicas, era sch'ei setracta mo da semplas elecziuns communalas. La garmaschia dils prepotents ha negins cunfins!

Matg

Aura bletscha vinavon. La gliued vegn ord la suna. Jeu fetschel cun auters las procesziuns da rogaziun tier sogn Bistgaun e sogn Giacun. Ch'els urbeschien ora bun'aura e buna raccolta. Quei ha da far nuot cun superstiziun. Mobein cun religiusadad populara. En da quels graus sun jeu in sgarscheivel tradiziunelist.

Pader Flurin ha otgontatschun! Nus sentupein enta Rumein. Sco adina eis el da buna luna. Il pader ha massa da raquintar. Varga quendischns vein nus da far in cun l'auter, pli baul pli intensiv ch'ussa. Sch'el fuss buca staus, vess jeu mintgaton buca anflau il caraun. Malgrad siu spért malruasseivel, sias stentas e sias acziuns sin melli camps: jeu admirel la pazienza dil pader. Cu el fa termagls cun affons e declara enzatgei ad els! Ni la pazienza e la peda ch'el ha per siu gat! Igl ei atgnamein donn che la publicitad ha fixau in maletg dil pader che constat mo superficialmein.

Cumin dalla Cadi. Pervia dall'aura bletscha vegn el tenius en sala ad Acla da Fontauna. Tgei cunfar! Mei fascinescha il pli fetg il sistem ch'ils dumbravuschs (pil solit

ils siat presidents dallas vischnauncas politicas dil cumin dalla Cadi) han enten eruir las vuschs pils singuls candidats ellas differentas scharschas. In vocabulari ch'jeu haiel maina udiu e ch'jeu saiel dar vinavon cheu mo pro memoria: naven d'in absolut pli fetg ferm entochen in relativ pli fetg lev e d'in fleivel absolut pli entochen tier buca elegius! Dieunuardi! Aschia eis ei e buca auter! E tgi che crei buca cunterfa a veglias tradiziuns democraticas!

Turitg. Il tram 14 ei per entrar ella fermada dalla staziun Wiedikon. La dunna els sissona che seseva aunc anson da quei uappa sin il baun semuenta buca pli. Ella ei dada davongiu e sepusa encunter ina petga. In'otra dunna che bintguna ella dat si in griu. Aschia vegn la mort. Da bi clar di enten ch'il tram va sperasora. Jeu smachel miu nas vid la finiastra dil tram e vai pial gaglina.

Legel il cudisch da Peter Hebblethwaite «La veta d'Angelo Roncalli — Johannes XXIII». Probablamein eisi buca casualitad ch'jeu legel ual ussa in cudisch sur da Papa Gion ils 23. Emprovel da capir sias intenziuns da convocar in concil da refuorma e vegnel alla conclusiun ch'il successur dil

Zercladur

— *Votaziuns federalas e cantunalas dils 2 da zercladur 1991*. Votantas e votants dalla Svizra e dil Grischun han giu da prender posiziun viers dus projects federals e dus projects cantunals.

Il resultats dalla votaziun federala:

1. Niev uorden da finanzas dalla Confederaziun

Gie 664 271 Na 790 754

GR Gie 14 986 Na 14 938

2. Revision dil dretg penal militar

Gie 818 364 Na 650 373

GR Gie 18 160 Na 11 850

Il resultats dalla votaziun cantunala:

1. Revisiun parziala dalla lescha d'ustria

Gie 21 473 Na 6 336

2. Lescha davart ils guids da muntogna ed il sport da skis

Gie 21 240 Na 6 116

Participaziun alla votaziun: CH ca. 32%
GR 25,5%

— *Reavertura dil Museum sursilvan Cuort Ligia Grischa a Trun*. El decuors dils davos onns ei il Museum Cuort Ligia Grischa vegnius suttamess ad ina restauraziun e renovaziun totala. Las expensas totalas

vegnan a muntar sin rodund 2 milliuns francs. Suententer la deducziun dallas contribuziuns dalla confederaziun, dil cantun, dallas vischnancas sursilvanas e d'autras varts resta alla Fundaziun Cuort Ligia Grischa Trun aunc in deivet da ca. 400 000 francs. Per l'entschatta zercladur sa il museum puspei vegnir aviarts. Ultra da sia funcziun da museum survescha igl imposant baghetg era sco sedia da dertgira, sco center da sentupadas culturalas e sco canorta dalla Romania. Cun l'entschatta da zercladur ei igl edifeci renovau puspei vegnius mess en funcziun per ils intents fixai (mira GR nr. 39/17-5-91, nr. 45/7-6-91, nr. 46/11-6-91 e LCP nr. 20/17-5-91).

— *Success extraordinari per la societad da musica a Rabius*. Alla fiasta da musica federala a Ligiaun han ils musicants da Rabius giu in success tut aparti. Lur toc da concorrenza ei vegnius valetaus cun 177 da 180 puncts pusseivels, ed il toc da pensum schizun cun 178 puncts. Cun quella prestaziun ein els stai alla testa da lur categoria. La societad da musica da Rabius vegn dirigida da Gion Gieri Tuor.

— *La baselgia da Nossadonna dalla Glisch ei restaurada*. Il matg 1989 ha la pleiv da Trun concludiu da renovar la baselgia da pelegrinadi Nossadonna dalla Glisch ed ils 23 da zercladur 1991 ha monsignur uestg W. Haas saviu benedir il sanctuari restaurau (mira GR nr. 49/21-6-91).

Fenadur

— *Grond barschament a Flem*. La notg dils 4/5 da fenadur ha in incendi arsentau dil tuttafatg ina stalla sper la via principala a Casa d'Uaul. 24 cavals ein daventai l'infrenda da quei barschament. Il motivs digl incendi ein buca enconuschents. La polizia excluda buc ch'ei seigi vegniu dau fiug.

— *La Surselva obtegn negina via directa*. Tenor la decisiun dalla Regenza grischuna duei igl access en Surselva vegnir migliuraus sulettamein cun ina via d'untgida a Flem e lu pli tard — tenor svilup e necessitad — era cun vias d'untgida a Laax e Schluein. Ina via directa La Punt-Glion seigi per divers motivs aunc buc realisabla (mira GR nr. 57/19-7-91).

papa actual vegn a stuer convocar in tierz concil dil Vatican per continuar las visiuns e las miras d'Angelo Roncalli.

Zercladur

Il burgheis da Rueun sentaupan a Rueun! Quei ei aschia uonn el 700avel onn dalla Confederaziun: ils burgheis s'entaupan en lur vischnauncas. Buca per seschar inscriber, sco sogn Giusep e Maria a Betlehem, mobein semplamein per s'entupar e far fiasta. Forsa era per seregurdar ch'ins seigi d'enzanunder. Curios sentiments! La chista cun il Blick dalla dumengia dat ei ussa era a Rueun. Ils clavaus si davos la casa da scola veglia ein svani, la via sul Crest ei megljurada e quella da Puz ora asfaltada. Daco less jeu che nuot fuss semidau? Daco quei giavisch intern d'anflar tut sco ei fuva avon vegn onns?

Sesida dil cusseg! pastoral. Jeu s'engaschel cun perschuasiun en quei gremi. Forsa per quei che caussas dalla teologia han adina fascinau mei. Zatgei da quei dil temps d'affonza ei para restau: lu cun sis-siat onns ch'jeu «celebravel» messa en combra

ed ils camarats stuevan far da ministrants. Tertgau vai — ed auters era — ditg e liung ch'jeu vegni prer. «Ei ha buca duu esser!» dian ins cun da quell caschuns.

338 vuschs per Berlin, 320 per Bonn.

Aschia han las deputadas ed ils deputai dil «Bundestag» decidiu oz, ils 20 da zercladur 1991. Berlin daventa cun quei la nova veglia capitala dalla gronda Germania unida. Il marcau da Berlin ei adina staus la capitala, era senza parlament, regenza e president. Silmeins dapi il stat dils monarcs prussians entochen la fin dil reschim naziunalsocialistic. Ed era suenter ei Berlin staus la capitala de facto dils Tudestgs. Kennedy veva dau quella schientscha: «Ich bin ein Berliner!» Il marcau da Bonn ei daventaus la capitala de jure dalla Tiaratudestga dil vest, per quei che Adenauer vegneva da quella regiun e per quei ch'el leva impedir che Frankfurt daventi capitala e cunquei ina metropola aunc pli pussenta che quei ch'ella ei adina stada grazia allas bancas ed als daners ed alla baselgia da Paulus. Adenauer saveva ch'ins sappi era far politica cun impedir. Ina maxima derasada era en nossas scheinas politicas!

Il affons han finiu la scola. Jeu vai giu detg enzatgei dad ir en piazza durant la stad, forsia in tec naven egl jester. Il dus gronds ein senuspi, en piazza schon, aber mo el vitg, els veglien maner la sera a casa. Cun endisch onns er'jeu ius l'emprema gada naven en piazza. Giu el Sogn Gagl en in restaurant. Lavar giu vischala da vegnir blaus e las dumengias far cups da glatsch e salata da fretgs pils hosps o sin terrassa. Jeu sun biaras gadas vegnius narrs. Aber empriu vev'jeu in tschuat. La vischina veva bein giu detg si per la mumma ch'ins sappi toch tuttina buca schar ir in buob d'endisch onns en in restaurant. Ins sappi gie co ei vegni tschintschau e discurriu e fatg en da quels loghens. Quei buob vegni aunc lavagaus. . .

Fenadur

Treis jamnas vacanzas: duas da quellas en Spagna sin l'insla Mallorca. Ina turistificaziun totala. Rivas tschuffas, hotels sco silos, programs da divertiment à la bienmarcau. Sch'ei fuss buca il sulegl e la vastadad dalla mar: Meglier da star a casa! Turissem da massa ei apparentamein aschia; jeu ma-

— *Ina sculptura da crap scalegl per Cumbel.* Dapresent ei l'artista Paloma Torres da Mexico-City a Cumbel lundervi da crear ins sculptura ord crap scalegl. Quell'ovra vegn creada en connex cun las festivitads dalla solidaritad dil giubileum da 700 onns Confederaziun svizra (mira GR nr. 59/26-7-91 e nr. 66/20-8-91).

Uost

— *Radunonza da delegai dalla Ligia romontscha a Laax.* Quella radunonza annuala ei sesplegada uonn el rom dalla Scuntrada 91. Ella ha giu liug dumengia, ils 4 d'uost 1991, pli u meins sco introducziun alla Scuntrada. In tierm impurtont han ils delegai tschentau cun recepir era ils Romontschs che vivan ordeifer il territori romontsch el ravugl dalla LR, sanziunond il medem mument ina midada dils statuts per saver far quei pass decisiv. Ils delegai han era priu enconuschientscha en senn affirmativ dil rapport da gestiun e dil quen dalla LR per 1990 (mira rapport GR nr. 62/6-8-91).

— *Scuntrada 91 a Laax.* Suenter las Scun-

tradas 85 a Savognin ed 88 a Scuol ha la Surselva giu la quida da dar dimora e carenta als Romontschs ch'han priu part dalla Scuntrada 91. Ils da Laax han schau muncar neginas breigias per cuntentartuts giavischs dils numerus participonts. La Scuntrada 91 ha lu era anflau in fetg bien resun davart quels. Cun special plascher han ins registrau ina fetg buna participaziun ord l'Engiadina. Ina gruppa redacziunala ha procurau mintga di per ina pintga gasetta, che ha informau davart il curriu e passau. Era quella ha anflau ina fetg buna accoglientscha.

La scuntrada ei vegnida concludida, dumengia, ils 11 d'uost cun in bi til festiv, cun in act festiv cun allocuziuns dil president dalla LR, Toni Cantieni, dil president dalla Regenza grischuna Joachim Caluori e da cusseglier federal Adolf Ogi (mira rapportaschas en GR nr. 61/62/63 e 64 dils 3/6/9 ed 11-8-91 LCP nr. 31/32 e 33 dils 2/9 e 16-8-91).

— *Giuventetgna interromontscha.* A cuschun dalla Scuntrada a Laax ein 30 giuvenils derivonts da tuttas regiuns romontschas dil cantun Grischun sedecidi da fundar ina uniun da giuventetgna inter-

romontscha. Igl iniziand da questa fundaziun ei staus Jon Domenic Parolini da Scuol/Favugn. Sco president da quella nova uniun romontscha vegn eligius Roman Cathomas da Laax. El vegn assistius da Seraina Giovanoli, Turitg, Gian Jäger, Tinizong, Carin Saxer, Flond e Chasper Alexander Felix, Scuol (mira GR nr. 67/23-8-91).

— *Cronica da Flond.* L'entschatta d'uost ei cumparida ina novissima ovra historica d'ina vischnaunca sursilvana. Il president communal da Flond, Andrea Darms, ch'ei biars onns era staus archivar da vischnaunca, ha procurau quella plascheivla ediziun ch'ei bein legibla e capeivla per mintgin. Il cudisch sa vegnir retratgs digl autur (mira presentaziun LCP nr. 31/2-8-91).

— *Gronda trumpada per la Surselva.* La decisiun dalla Regenza grischuna pertuccont igl access en Surselva ha trumpau grondamein ils exponentis politics dalla Surselva. La Corporaziun da vischnauncas Surselva ha priu claramein posiziun viers quella decisiun ed inoltrau sias pretensiuns alla Regenza (mira GR nr. 67/23-8-91).

negel che quella sort da turissem fetschi baul ni tard naufragi.

A messa ella catedrala da Palma. Baghetg gotic da gronda imposantadad. Il ritus spagnol-latin ei auters ch'il nies: pli pom-pus e pli barocs. Cun bia entscheins e processions dil celebrants vi ed enneu. El chor in entir triep da prers e prelats, zatgeinins ein matei canonis. Sch'jeu savess tgei ch'ils differents habits muntan, savess jeu era tgi ch'ei tgei ed ha tgeinina funcziun. Aschia surstun jeu ch'ei dat pluvials cuorts e liungs, pelerinas en ner ed en tgietschen sur albas e horems plein pézs, vestgius clericals che fan tutta honor alla multifariadad dalla Mumma Baselgia catolica. Sil-meins ella moda, tratg jeu, enconuscha la Baselgia la varietad. Ed era quei che partegn il ritus lai ella ina certa libertad: pli latin e pli roman e pli bugen!

Strusch anavos en Svizra ch'in tema da medema natira occupescha mei: Uestg Haas ha nominau in «moderatur» per il seminar da sogn Glieci. Moderatur vegn el numnaus per buca duvra il plaid regens, che fuss atgnamein la significaziun vera. Quei giug da plaid ha da far cun tactica e cun manevers digl uestg; aschia sco las bia-

ras da sias decisiuns han da far cun tactica e mo paucas cun pastoraziun. Peter Rutz senumna igl elegiu, diplomaus en fatgs dalla matematica, docter dalla teologia e dalla filosofia, um perdertissim, sco ei vegn detg. Buca quei fa surstar, mobein il fatg che Rutz appartegn alla prelatura digl Opus Dei; da quella organizaziun elitara e superconservativa enteifer la Baselgia catolica, fundada d'in plevon spagnol sut la protecziun da Franco e siu reschim. Tactica digl uestg da ual numnar ina persuna da quella organizaziun moderatur, las lingias e las direcziuns ein claras. Tactica era il termin dalla nomina: tuts ein en vacanzas da stad, students e professers absents, negin sa reagir. Era il numnau sez ei absents ell'Irlandia, ina posiziun dad el ei buca da survegnir; digl uestg e dalla curia secapescha era buca. En da quels muments fan uestg e curia la gatta morta, siaran portas e barcuns dil casti e contan il Te Deum ella caplutta privata digl uestg! Jeu mondel a Turitg ella centrala digl Opus Dei, la Tageschau giavischa in rapport da duas minutas. Strusch arrivai cugl auto dalla televisiun avon la casa ch'in um els curonta, vestgius en ner, declara eloquentamein e

cun tschontscha loma ch'ei seigi scumandau a nus d'entrar sin lur territori ed en lur casa e da filmar enzatgei ni enzatgi. Igl Opus Dei giavischi neginas «sensaziuns». Tuttas intervenziuns gidan nuot; jeu hai da restar sils cunfins dalla via publica e dil territori privat, ella chinetta, e da plidar miu commentari ella camera. Aschia vegn agiu e fatg politica ella Baselgia, ed a nus schurnalists vegn fatg la reproscha, quei che nus fetschien hagi sistem! Sch'ins mo savess inagada tgei sistem ch'ils prepotents han ella Baselgia!

Uost

Bruno fa il plaid digl εμπrem d'uost. Bruno ha 25 onns e fa la scola d'acturs a Turitg. Siu plaid per la fista naziunala egl onn giubilar ei ina provocaziun. Secapescha! In giuven da 25 onns pren la libertad da far in plaid sco el vul. Speranza! Schiglioc eis ei buca da dar l'incarica. Sch'ins vul in plaid convenziunal, lu dueigien ins ir per persunas dalla politica, dallas partidas, dil militar. Aber buca per in giuven da 25 onns ch'ei sedecidius pil teater e pil mund dallas

Settember

— *Miserabels prezis da biestga.* Las fieras da biestga da quest atun pon absoluta-mein buca cuntentar. Suenter ch'ins ha giu stuiu constatar gia igl onn vargau ina massiva pressiu sils prezis ei quella aunc s'augmentada uonn in bionton. Ultra dils aspects economics generals ha segira-mein la gronda schitgira dils meins uost e settember giu ina influenza negativa sils prezis da biestga (mira GR nr. 75/20-9-91).

— *Messa nuviala a Glion.* Suenter ina roscha onns ha ei puspei dau ina gada ina messa nuviala en Surselva. Dumengia, ils 22 da settember ha sur Reto Nay saviu festivar en sia pleiv d'origin quella fiasta ch'ei daventada aschi rara ils davos dus decennis en Surselva.

— *Donns tras malauras en la Val Medel.* Suenter dus meins da gronda schitgira ei il settember ius a fin cun plievgia e dracca. La plievgia ei bein stada fetg beinvegnida, ella ha denton era caschunau donns vid vias e cultiras, specialmein en la Val Medel, nua che la via sul Lucmagn ei stada bloccada in temps. A Curaglia han 44 per-

sunas stuiu vegnir dislocadas ord ina part dil vitg muort prighel da bovas (mira GR nr. 79/4-10-91).

October

— *Novaziuns turisticas entuorn il Péz Mundaun.* Tenor comunicaziuns en la pressa han las Sutgeras Péz Mundaun SA cumprau dacuort las Sutgeras Lumnezia SA. Quella vendita tras las Pendicularas Crap Sogn Gion SA a Laax munta ina gronda sorpresa per ils cerchels interessai al turissem. Cun quella acziun vulan las societads cumpigliadas arrundar l'offerta turistica entuorn il Mundaun. Ina colligiazion da tariffas ei er gia realisada cun la societad correspondententa da Sursaisa.

— *Il premi «Solar 91» ad in Sursilvan.* En connex cun igl onn giubilar «700 onns Confederaziun» ein vischnauncas, instituziuns u persunalitads che han promoviu l'energia solara vegnidas undradas cun in premi da reconuschientscha. In tal premi han retschiert ord ils mauns da cusseglier federal A. Ogi la vischnaunca

da Brinzeuls ed il president dalla vischnaunca da Mustér Simon Camartin (mira GR nr. 80/8-10-91).

— *Visprer gigantic a Zignau.* El surcombras d'ina casa a Zignau ei vegniu anflau in visprer cun ina circumferenza da 1.60 m ed in'altezia dad 80 cm. Probablamain ei quel ina product ed ina consequenza dils caulds e schetgs meins d'uost e settember (mira foto en GR nr. 81/11-10-91).

— *Il premi da cultura dil cantun Grischun* vegn daus uonn dalla Regenza grischuna a prof. dr. Alexi Decurtins en reconuschientscha da sia lavur scientifica sil sector dalla perscrutaziun dil romontsch e da ses merets per la promozion dalla cultura romontscha. Il medem premi obtegn era prof. Christian Menn, docent a la Scola politecnica a Turitge construido da numerus punts el cantun Grischun.

In premi da reconuschientscha han retschiert: dr. Emil Alig, Nicolin Bischoff, Damiano Giovanoli, Georg Peter Luck, Mariella Mehr, Christian Schocher, Gion Peder Thöni e Not Vital.

In premi da promozion han retschiert: Ursin Defuns,

visiuns e dallas fantasias. Ina societad ch'ei buca el stan de seschar provocar ei buca ina buna societad!

La Scuntrada ei el vitg. Quella manifesta-ziun gigantesca dil pievel romontsch. Jeu haiei schau bia temps, bia lavur ed aunc dapli gnarva per quella reuniun dil pievel romontsch. Sentupada dil pievel romontsch. Ils Tudestgs savessen buca seprestar d'organisar enzatgei semegliant cul tetel «Begegnung des deutschen Volkes». Quei purtass il tef da historia brina e da regurdientschas dolorusas ella historia dils Tudestgs. Ils Romontschs han en da quels graus neginas hipotecas. Persuenter autras. Il cauredactur dalla Romontscha veva giu da scriver — strusch che la Scuntrada veva priu l'entschatta — che l'elita seigi seradunada; buca il pievel. Maungla ual il cauredactur scriver enzatgei aschia, el ch'appartegn era ad ina elita che sesurvescha dapi entgin temps d'in lungatg populistich per dar mèl en bucca alla gliued! Varga 200 persunas privatas da Laax han luvrau gratuitamein avon e duront la Scuntrada; persunas ch'engrazian per la tezla d'elita!

La Scuntrada ha cuzzau in'jamna ed jeu

hai giu da far il tgil plein. E la sera maina a létg. La «Bar dalla televisiun», canorta per propi pils nunstunclenteivels, ha carmalau onz memia fetg, mintgaton forsa schizun in tec sur mesira. Aber quei ein buca las mendras uras dalla veta, las uras ch'ins vul midar il mund. Ed ha aunc la speranza ch'ei reusseschi!

Marco Solari ei el Grischun. E cun el sia fiasta da solidaritad. Sa tgei che ha intimau Solari d'organisar la fiasta da solidaritad ual el Grischun?

A Mustér en claustra ein ils cant-auturs. Ils muntgs han detg da vegnir a gentar. Puspei eis ei ils rituals e las ceremonias duront il gentar el refectori claustral che fascineschan mei: la processiun d'entrada, las oraziuns d'entschatta e fin, la benedicziun digl avat, il silenzi duront la tschavera, il lector cun sia prelecziun ord il cudisch dalla regla da sogn Benedetg, l'inscenaziun exacta dil survir spisas e bubrondas. Bruoder Leci ha detg a mi suenter la tschavera che pli baul stuevien ils muntgs malobedeivels far «la cuolpa» duront la tschavera. El hagi stuiu star biaras gadas en venter giun plaun cun bratscha stendida amiez il refectori duront ch'ils auters magliavan. Sa-

vens pervia da traplas. Inagada perquei ch'el hagi discurriu romontsch en claustra; in auter bruoder hagi tgisau el tiel pader decan, schend ch'el hagi zachergiau e detg aviras. Il pader decan da lu, stregns e nauschs sco'l eri, hagi fatg far el ina cuolpa. Lezza gada hagi el bargiu tgeuamein duront ch'el vevi da star en venter e stender la bratscha.

21 d'uost. Putsch a Moscau. Gorbatschow ei sut survigilanza dils militars sill'insla Krim. Il mund ha tema. In da quels muments che la gliued tegn en il flad. Con dattier dalla catastrofa essan nus? Vesis, bien che nus Svizzers vein buca dismiss l'armada, ussa vein nus lu dad ir sils confins, din ils umens ell'ustria. Sco sch'els mo spitgassen sin l'aventura. Mo ils heroxs dalla meisa roudonda en uustria canorta ein aunc maina stai gronds heroxs dalla veta! Ils putschists a Moscau laian buca daventar realitad ils siemis da nos umens valerus. Suenter treis dis ei l'acziun finida. E cun ella la historia dall'uniun sovietica.

Jeu sesentel mal. Schon il di final dalla Scuntrada vesev'jeu las steilas. Mo ussa eis ei mender. Sch'ei fuss buca las nozzas da Martin a Turitg, jeu stess en cucca. Jeu fe-

Christian Foppa, Mario Giovanoli, Ingrid Jecklin-Buol, Alexi Nay e Marcus Hobi, Rut Plouda, Theres Schmid e Markus Strasser.

— *Elecziuns dil Cussegl naziunal*. Las elecziuns per la proxima perioda legislativa han purtau ils suandonts resultats pil cantun Grischun:

Vuschs da partida:

- cristiandemocrats	57 043 vuschs
- socialdemocrats	47 590 vuschs
- partida populara	43 671 vuschs
- liberaldemocrats	40 470 vuschs
- cristiansocials ed indep.	15 513 vuschs
- autunna verde	9 549 vuschs
- giuvens 91	4 176 vuschs
- giuvens Grischuns	4 061 vuschs
- partida cat. conservativa	1 693 vuschs

Elegi ein:

Martin Bundi PSD	19 288 vuschs
Dumeni Columberg PCD	17 288 vuschs
Simeon Bühler PPS	15 264 vuschs
Duri Bezzola PLD	12 288 vuschs
Andrea Hämmerle PSD	7 589 vuschs

Detagls davart las colligaziuns da gliestas e repartiziun dils mandats mira Fegl ufficial dil cantun Grischun nr. 43/25-10-1991.

— *Adymat — il mazzacurdems digl avegnir*. Il Sursilvan Ady Spescha da Mustér a Tobel/ZG ha inventau in niev indrez per dismetter tuttas sorts da rumians e curdems. Siu niev sistem patentau para da daventar ina sligiazion ideala per duminar il grond problem dalla dismessa dils rumians (mira GR nr. 85/25-10-91).

— *Difficultads finanzialas pil Museum regiunal Surselva*. Il niev museum a Glion ha anflau gronda renconuschientscha muort sia rihezia d'exponats ord il mistregn. El ha denton da sbatter cun las finanzas. Per impedir il pir han ins numnau ina cumissiu ed incumbensau quella d'elavurar in concept per la sanaziun finanziala da quella impurtonta ovra culturala da nossa regiun (mira GR nr. 87/11-91).

November

— *Enguladetsch garmadi a Sedrun*. La notg dils 7 sils 8 da november han laders nunenconuschents engulau ord baselgia parochiala a Sedrun 21 statuas d'in altar lateral. Igl altar gotiv tardiv ch'ei vegnius

privaus da sias figuras datescha dil 1515 ed ei da gronda valeta historica ed artistica. Dils ladruns han ins aunc anflau negins fastitgs (mira GR nr. 90/12-11-91).

— *Sera romontscha a Flem*. Sonda ils 9 da november ha il Comité romontsch da Flem envidau la populaziun romontscha a la sera romontscha familiara. A quella caschun ein ils numerus presents vegni orientai davart il «Pinut», il tschenghel in la preit quasi verticala dil Crap da Flem. Il Pinut ei ius en la litteratura sursilvana tras ils scribents Gian Fontana da Flem/Fidaz e Flurin Darms da Flond (mira LCP nr. 46/15-11-91).

— *In'occurrenza reussida dalla Romania*. La Romania ei seregurdada uonn dil 100avel di da naschientscha dil cumponist indigen Duri Sialm. Ella ha ediu cun quella caschun ina cassetta ed in DC cun ovras dil cumponist. Ina roscha chors e solists han collaborau tier la registraziun dallas 12 ovras. Venderdis, ils 8 da november ei l'ovra vegnida presentada a Rueun cun la cooperaziun dils organs dalla Romania, dil chor da dunnauns e mattauns Aurora da Rueun e da divers solists (mira GR nr. 91/15-11-91).

tschel il cambrer, il «spusaführer» sco ins di. Bein ni mal varga quella fiasta e turnaus a casa constatesch'il miedi ina mellania acuta. El spital da Glion vegn jeu intercurretgs davon e davos. Jeu magliel nuot e vai trasora schliet.

Settember

Alpinists han anflau ellas muntognas dalla vallada digl Öz, agl ur dil Hauslab-Joch, ina bara mumificada d'in um che schisheva el glatsch. Igl um seigi pli vegls che paun e latg, dil temps da bronza, circa 2000 onns avon Cristus, sche buca dapl. Austriacs e Talians sestrain a tgi la bara s'audi. Prus umens dalla Tiara romontscha ein era s'annunziai ed han detg: Özi s'audi ad els. La finala discurrevien ins pli da baul retoromontsch ella vallada digl Öz, aschia ch'ins stoppi supponer ch'igl um seigi in Retoroman ed il pli probabel ina perdetga impurtonta enten eruir, tgei specia da romontsch ch'ins plidavi lu. Quei fussi lu il genuin romontsch ed ins savessi spedir il rumantsch grischun dallas cunclas oragiu e declarar il romontsch

digl Öz sco ver e veritabel vernachel romontsch!

Jeu sun a casa en curontina. Igl entir di scher e ver peda. Peda per leger e per far nuot. Jeu gaudel tuttenina suppa rara e buglias. E vai plascher co jeu vegnel da prender giu empau kilos. Gion Giachen ha purtau mèl d'aviuls e detg che quei seigi la vera medischina. In tschadun mèl d'aviuls la damaun da gigin ed jeu seigi curaus en cuort. Jeu fetgel per camond e creigiel ella medischina populara.

Diesch dis a Cademario el Tessin. Cademario ei part dil Malcantone, regiun sur Ligiaun siadora, pustada encounter bleissas spir bostga e draussa. La vesta da Cademario anora ei grondiusa: Agno el funs, vieifer il Monte Bre ed il San Salvatore, dretg viadora Ponte Tresa, seniester encounter Tesserete siadora la claustra da Bigorio, la pli veglia claustra dils paders caputschins en Svizra, fundada da Carli Borromeus, il sogn da Milaun che fuvu arzustg era da quellas varts e che veva instradau la cunterreformaziun era en Rezia e tarmess ils caputschins sco missiunaris.

Jeu sundel il giuven dils curants. Il ritual

en casa regorda mei al Zauberberg da Thomas Mann. Suenter duas seras enconuschan ins in l'auter. Ins sa historias dalla veta e bratta ora ellas. Era sch'ellas ein individualas, las historias, zanuas ed enzaco semeglian ellas tuttas tuttina; las historias dils carstgauns.

Sesentel empau sco paralisaus a Cademario. Fetschel pauc e mo consumeschel, prendel si: Hermann Hesse per semeglia. Vieifer ella bostga schai Montagnola. Leu ha el habitau, il scriptur ch'jeu hai legiu el temps dalla pubertad cun regl e pissiun. E cartiu ch'il giuven Brahman en Sidharta seigi miu veritabel Jesus. Sa tgei effect ch'ils cudischs da Hesse fan oz sin mei? Damaun mon jeu a Montagnola per mirar la casa da Hesse si davos il vitg ella selva.

Jeu nodel per la fin da settember en miu diari persunal: 7.30 uras: gimnastica. 8.20 uras: massascha. 9.00 uras: ensolver sin terrassa. 10.00 uras: sauna. Mia peisa: 75,5 kilograms. Mia mesira: 185,5 centimeters. Eis ei banal da saver con ch'ins peisa e con gronds ch'ins ei? Magari ein ual da quellas caussas apparentamein banalas sgarscheivel impurtontas.

— *Romania da giuventetgna*. Sonda, ils 9 da november ha giu liug a Cumbel la radunonza generala dalla Romania da giuventetgna. Ella ei stada fetg bein frequentada cun 40 participont(a)s. La radunonza decida da daventar commembra dall'uniun surregionala «Giuventetgna rumantscha» (mira GR nr. 91/15-II-91).

— *Radunonza da delegai dalla Romania a Domat*. Sonda, ils 16 da november han ver 70 delegai dau suatientscha agl invit dalla suprastonza dalla Romania. Il president, Gion Tumasch Deplazes, ha saviu empalar in'emperneivla radunonza che ha giu da deliberar en emprema lingia las tractandas statutaricas. La culminaziun dalla radunonza da delegai ei bein stada la nominaziun da dus commembers d'honor, da sur Giusep Pelican e da Tista Murk. Ils merets dils dus undrai ein vegni presentai da dr. Gion Deplazes e da dr. Alexi Decurtins (mira GR nr. 92/19-II-91).

— *Vocabulari dils verbs sursilvans*. Il romanist Theodor Ebnetter dall'universitad da Turitg ha cumpilau ina vasta lavur scientifica davart ils verbs sursilvans: Wörter-

buch der Verben des gesprochenen Surselvischen — Casa editura, Max Niemeyer, Tübingen 1991 (mira presentaziun GR nr. 92/19-II-91).

— *Petiziun encunter il rumantsch grischun*. Cun in appell en la Gasetta Romontscha rimnan iniziants dalla Cadi suttascripziuns per ina petiziun a cusseglier federal Flavio Cotti encunter il niev lungatg da scartira rumantsch grischun. Cun quella petiziun pretendan ils sutsignaders che la confederaziun desisti dil diever dil rg per las publicaziuns romontschas. Ina alternativa al tudestg vegn buca proponida (mira GR nr. 93/22-II-91).

Quella petiziun ha leventau ina gronda discussiun en la pressa, cunzun en la Gasetta Romontscha, e diversas cunteracziuns da pliras varts (mira pressa rom. november/december 1991).

— *Tiaratriembel el Grischun*. La notg dils 19 sils 20 da november ha in ferm tiaratriembel destadau cuort avon las 3.00 la populaziun grischuna, specialmein quella dil Grischun central, a moda empau nunspetgada ord la sien. Igl epicenter ei staus denter Tusaun e Casti. En divers

loghens ha la stremblida caschunau sfendaglias vid baghetgs. Ils donns ein denton stai relativamein mudests. Ils pli gronds vegnan calculai sin rodund 20 000 francs.

— *Exposiziuns d'art*. Ils romontschs daventan pli e pli in pievel d'artists e picturs. La pressa annunzia adina puspei novas exposiziuns. Gieri Schmed, Trun, expone en la Galleria Rosegg a Pontresina, a Rabiis ein 29 persunas indigenas separticipadas ad ina exposiziun d'art ed en la Galleria sursilvana a Glion ha Emerita Cavegn-Caderas, Ruschein, exponiu ses maletgs.

— *Ina nova uniun affiliada alla Ligia Romontscha*. Ils 23 da november 1991 ei vegniu fundau a s. Gagl l'Uniun dallas Romontschas e dils Romontschs ordeifer il Grischun. Quella cumpeggia las associaziuns grischunas-romontschas en la Bassa ed ei affiliada alla LR. Cun quella fundaziun han ins realisau in vegl postulat dils Romontschs en la Bassa. La nova uniun vegn era ad obtener in delegau el cussegl dalla LR, denton buc en la suprastonza da quella (mira GR nr. 95/29-II-91).

Sentupada casuala cun Sur Giusep Berther sil bastiment che va a Morcote. Tgei discuo-
ran dus Romontschs sin in bastiment? Dil
rumantsch grischun? Dalla Quotidiana?
Empau era, aber buca aschia sco sche
quels dus projects fussien da tanienta im-
purtonza per la ventira persunala. Na, nus
discurrin digl uestg da Cuera. Persesez ha-
vess jeu tertgau d'anflar en quei spiritual in
defensur dalla nova lingua restaurativa. Mo
nuot da quei. Il cuntrari! Jeu vessel accep-
tau da quei augsegner ina certa simpatia
per quei che sefa ual ussa egl uestgiu. Ton
pli gronda ei stada mia legria d'udir ina
posiziun schi clara e pershuadenta.
Strusch turnaus a casa el Grischun ch'il
medem tema occupescha mei. Il plevon da
Laax vul bandunar sia pleiv pervia digl
uestg. Ei duvrass explicaziuns detagliadas
ed approfondidas per capir ils contexts da
quella decisiun. Mo schar ir il plevon dil liug
mo ual aschia ei buca cristian. En num
d'ina gruppa da treis scrivel jeu ina brev agl
uestg, a «sia excellenza» el casti episcopal.
Igl ei ils 4 d'october, di da sogn Francestg.
Tgei coincidenza! Francestg d'Assisi ei se-

stentaus da reformar la Baselgia da da-
dens anora, ual en in temps nua che pum-
pa, rihezia e vanagloria era caussa la pli
principala pils clericals. Ha la Baselgia da
Cristus posses? Quella damonda centrala
denter ils vegnentsuenter da Francestg ed
ils clericals e delegai dil papa ha spartiu la
Baselgia e beinenqualin che defendeva la
tesa dalla paupradad dalla Baselgia ei ve-
gnius tgerlentaus ed ha finiu sil caset. Quei
vegn endamen a mi enten scriver la brev a
sia excellenza da Cuera!

Ed ual aunc enzatgei che ha da far cun
nossa Baselgia: Nus vein creisma en pleiv.
Cugl «uestg dalla Surselva», avat Pancraz
dalla claustra. Tgei differenza mo schon
ella urdadira exteriura denter igl avat da
Mustér ed igl uestg da Cuera! Ad uras veva
nies augsegner procurau per la lubient-
tscha digl ordinariat episcopal da schar
cresmar igl avat. Autruisa fuss quei nun-
pusseivel iu! La lubientscha ha il vice-
cancelier dalla diocesa dau, in um laic che
fageva pli da baul il schafför pigl uestg
Gion. Ed aunc pli da baul fuva el cassier en
ina banca locala. Ussa eis el vice-cancelier
digl uestg e metta sper sia suttascripziun
sin las brevs ufficialas in terment sigil sco

per documentar sia impurtonza! Aschia
fan ins novissimamein carriera egl uestgiu
da Cuera: Da schafför tier vice-cancelier
cun durvlar hazers sigils e fa devotamein
quei ch'il cau camonda.

November

Quels dis cumpara il DC cun ovras da Duri
Sialm. Tgei bi sentiment che quei ei da sur-
vegnir ord stampa ni ord fabrica in pro-
duct, vid il qual ins ha luvrau activamein!
Jeu sun enzaco loschs da quell'ovra, buca
mo per quei ch'igl ei stau la lavur d'ina enti-
ra primavera ensemen cun Giusep Giua-
nin, mobein per quei che il DC resplesca
quei che nus numnein oppulentamein
«cultura romontscha»: plaids e patratgs
d'in Flurin Camathias, d'in Gion Cadieli,
era d'in Carli Fry, mess en musica da Duri
Sialm ed interpretai da grondius chors dal-
la regiun. A tgi che quei di enzatgei, lez
sto conceder, che quei ei bials aspects
d'expressiun culturala.

A Domat ei Romania. Jeu seregordel aunc
d'ina radunonza dalla Romania avon var-
ga vegn onns a Rueun. Quei era stau lu ina

— *Ils editurs dalla Gasetta Romontscha e dil Fögl Ladin vulan buc porscher maun per ina gasetta quotidiana.* En lur gasettas dils 6 da december 1991 prendan els posiziun extendidamein encunter la realisaziun d'ina gasetta quotidiana romontscha. Els dubetan ch'ils lecturs giavischien insumma ina tala e la finanziaziun d'ina gasetta quotidiana seigi buc garantida (mira GR nr. 97/6-12-91).

— *Ina sorpresa schurnalistica.* En la Gasetta Romontscha dils 6 da december 1991 ed en la Gasetta Grischuna dil medem di communicheschan las interpresas Stampa romontscha SA, Mustér e Gasser SA, Cuera, ch'ellas veglien cooperar pigl avegnir intensivamain sils secturs d'inserats ed abonnents. Ellas fan amogna als lecturs in abbonament communabel, in schinumnu «Grischun liber plus».

— *Radunonza da delegai dalla Ligia romontscha.* Ils 7 da december han ils delegai e las delegadas dalla LR salvau lur radunonza tradiziunala a Cuera, quella gada en la sala da seduta dil Cussegl grond. Ils delegai han giu d'approbar il program

da lavur ed il preventiv per igl onn 1992. El center dallas tractandas ein senz'auter stadas las elecziuns. Toni Cantieni ei per motivs da limitaziun d'uffeci staus sfurzaus d'abdicar sco president. El ha presidiau la LR duront 7 onns pulitamein burasclus. En renconuschientscha da sia lavur han ils delegai nominau el sco commember d'honor dalla Ligia romontscha.

Sco niev parsura elegian ils delegai il ladin Chasper Pult da Sent e scolast al seminari da scolasts a Cuera.

Cun 59 encunter 5 vuschs prendan ils delegai ina resoluziun encunter la petiziun giu da la Cadi ed appelleschan a cusseglier federal Flavio Cotti da cuntinuar cun la pratica da tochen dacheu pertuccont l'applicaziun dil rumantsch grischun tras l'administraziun federala.

La cumissiun per la realisaziun d'ina gasetta quotidiana obtegn l'incarica da presentar tochen la fin d'avrel 1992 ina proposta per in project redimensiunau ultra dil project ideal presentaus gia la primavera 1991, che preveda d'integrar tuttas gasettas existentas en

ina nova gasetta dil di (mira GR nr. 98/10-11-91).

— *Votaziuns cantunalas dils 8 da december 1991.* Votantas e votants dil Grischun han giu da prender posiziuns viers quater projects. Essend tuts quater nundispiteivels e vegni cumbatti da neginas varts ein ils resultats positivs stai negina sorpresa. La partizipaziun ei dentont stada plitost magra cun 23,7%.

Ils resultats:

1. Lescha davart contribuziuns da maternitad

Gie 18 503 Na 8 511

2. Participaziun alla clinica da rehabilitaziun a Valens SG

Gie 21 711 Na 5 115

Sbassada dalla vegliadetgna pil dretg da votar sin 18 onns:

3. Midada digl art. 7 dalla constituziun cantunala

Gie 19 573 Na 7 357

4. Midada digl art. 1 dalla lescha davart il diever dils dretgs politics

Gie 19 438 Na 7 348

— *La Corporaziun da vischnauncas Surselva sut niev tgamun.* Suenten 16 onns da grond engaschament per la Corporaziun

processiun d'umens en ner atras il vitg, tuts che mavan cun pass solems enviers il liug da tschentada, dignamein e cun l'expressiun da gronda impurtonza. La mumma veva giu detg che quei seigien ils umens dalla Romania. Da siu tun, co ella veva giu detg quei, havess jeu saviu crer ch'ei se-tracti d'ina veritabla processiun ord il Vatican. Quei stueva para buca esser nuot, ir alla Romania. Pli tard vai jeu giu l'honor dad ir alla Romania. L'aura ed il mitos da pli baul ein denton svani. Oz paucs che se-scarpan dad ir alla Romania. Insumma: quellas organisaziuns culturalas cun tgira da tschep. Ina invenziun dil tschentaner vargau, ancién regime. Emprovan da survivor cun dir ch'ellas seigien organisaziuns democraticas, la Ligia romontscha inclusivamein. Po esser ch'igl ei aschia, mo paucs sefutran da quei. La fuorma vegn manteni-da, la vigur ei svanida; la bunaveglia po esser gronda, mo sut il streh ei buca la mas-sa. (S'entelli: igl Ischi, quella publicaziun che Vos tenis enta maun, ei ina periodica dalla Romania. E ch'jeu sai scriver quei ch'jeu vi en quella periodica, vai jeu d'en-graziar alla Romania sco editura. Ton per ch'jeu seigi buca malgests!)

Sch'ei fuss buca Péz a cup a Domat sche fuss jeu oz a Cuera ella sala dil cussegi grond. Ed jeu fussel buca pauc loschs dil fatg ch'Ursin ed Alexi e Marcus survegnan in premi da promoziun dil cantun. Tons avon els han survegniu in tal e tons suenter els vegnan a retscheiver quella distincziun. Aber cu la glied ei datier ad ins va il cor bugen surora. E la sentimentalitad pren surmaun! Ch'ei seigi aschia, jeu fetschel paleis quei senza turpetg!

Mes uffecis en vischnaunca prendan tut il temps liber. Daco ditgel jeu buca na? Daco selasch jeu adina puspei engaschar e metter sut? Adina sil trot per declarar, argu-mentar e metter el clar. Empau per causas da cultura, empau per caussas da turissem. Ed adina ei il suspect dalla publici-tad gronds: vegn ei luvrau serius? Vegnan ils daners publics duvrai endretg? Vegn ei buca fatg abus? Las tschontschas sin meisa rodonda ein grondas. Ils «cabinets d'um-brivas», quellas «regenizas ufficiusas», ageschan davos noda. Lur arguments ein sco borlas savun: ina buna sufflada ed ellas van si en nuot. Aber lur arguments ein pus-sents: perquei ch'els vegnan exprimi el tschelau d'enzatgi ch'ins sa buca tgi e fan

la curella mo ual aschia. Igl ei grev d'argu-mentar encunter la tschontscha publica. E scumandar alla glied da discuorer iertg san ins buca. Quei ei la resca da scadin uffeci public!

December

Igl ei Advent. Nus en famiglia vivin fetg cun las stagiuns dil temps, culs usits e las fia-stas. Marionna ha ornau la casa pil temps d'Advent. Ei dat las empremas mandari-nas, ils affons han tulanau gia daditg: aber sco quei ch'ins duess buca magliar farbuns frestgs da miez unviern, duess ins era buca magliar mandarinas da mesa stad. Quei ei miu principi. Podà ch'el ei buca sgarschei-vlamein impurtonts e fermes en sia sub-stanza; aber el ha da far enzatgei cun desi-ster. Saver desister seigi ina vertid, vev'jeu empriu inagada.

Jeu sun 15 dis a Turitg. Igl ei bi dad esser a Turitg durant il temps d'Advent. Perquei ch'ei ha massa glischs dapertut. E sils plazs dil marcau contan gruppas e suna l'arma-da dil salit. Jeu laschel tgunschamein sur-prender da quellas «odurs» exteriuras.

Sch'jeu vi far persenn ch'ei dat aunc enzatgei auter che canzuns e musica d'Advent, sche stos jeu mo ir entgins pass davos la staziun sil Platzspitz; ni la sera el Shop-Ville. Sa sch'ei dat era per quels carstgauns la speranza? Ni enzatgei sco in Salvador? Ni ei il Bambin mo enzatgei per quels che san selubir da far lur cumpras ellas stizuns dalla Bahnhofstrasse?

Bistgaun ed Elisabeth ein a Turitg. Nus mein ella Dreigroschenoper da Brecht. Bruno ei sin tribuna. El ei buns e ferm. Conta ed agescha tut agradora cun gronda intesintad. Jeu sun loschs sin Bruno e sin la via ch'el ha encaminau. Sch'ei dat enzatgei che tschaffa mei profundamein, lu bein quella fascinaziun pil teater, quella pissiun pils friads dallas culissas e dalla sminca, quei cumbat culs plaids dil cudisch e culs plaids vivi sin tribuna, quella erotica e sensualitad denter partenaris sil palancau. Quei ei musica, mes buns, giavetschen!

Ei va encunter Nadal. Plievgia e neiv pir ch'enzacu. Las vias ein serradas, sbuaus e nevadas dapertut. La Tagesschau fa ir mei

sin pista. Ella Purtenza viaden el bletsch entochen tiel venter, si encunter Arosa nua ch'ils autos stattan colonna. Jeu sgjavlel. Tut che stat a casa oz, mo tgi che sto ei sin via, denter auter igl um da camera, quel dil tun ed jeu. Ali giavel cun mia professiun. — L'otra damaun: Bellezia neiv nova. L'Engiadina ei serrada giu e contonschibla mo cul helicopter. Sche bien, lein far il viadi. Da Vaz-sut sur la planira da Lai viaden ella val dall'Alvra e sul pass. Da La Punt Chamuesch ensiviars entochen a Surlej, leu setschentada ed anavos sul Gelgia. Bellezia sgol. In siemi. La pli biala clamada dil mund, quella dil schurnalist!

Vigelgia-Nadal. Sco mintg'onn fetsch jeu il plaid e las funcziuns per la fiasta da Nadal egl uaul. In pievelun semova cun tizuns da Geinas viaden entochen si egl uaul da Manul. Ils biars ein hosps da vacanzas. Empau melodias dultschas da Nadal, la historia tenor igl evangelist Lucas, dустreis patratgs sur dil senn dalla fiasta. Clara- notg e piziultas pils pigns. Quei tonscha pils biars ed els han il sentiment dad

haver giu ina biala fiasta da Nadal. Il balsegn d'empau chichergnem ei gronds durront il temps da Nadal. Forsa era quel da sentu par ella cuminonza ed haver il sentiment ch'ins s'audi tier.

A Moscau vegn la bandiera dall'uniun sovietica prida giu dil spitg dil clutger dil Kreml, svani ein ils simbols da marti e farcla, la bandiera dalla Russia sgolatscha ussa sur Moscau. Gorbatschow dat adia a ses conburgheis entras ina allocuziun ella televisiun. L'Uniun sovietica dat ei buca pli; las republicas ein independentas. Jeu quel che quei seigi enzatgei nundetg: in stat svanescha ed auters neschan. Autras fuormas ed autras persunas ein tuttenina cheu. Jeu vevel empriu en scola che historia seigi enzatgei definitiv, enzatgei normativ. E tuttina ves jeu co historia semida e sefuorma autruisa. Jeu vai in chezer patratg: perquei ch'jeu vai giu da far uonn ton cun structuradas dalla Baseligia roman-catolica giavischass jeu a quell'instituziun la medema sort sco quella dils communists a Moscau!